

Objevy kostí nás informují o tom, co v opatském domě jedli

ZDENĚK SKALIČKA

Velehrad – Už třetím rokem prochází historické centrum poutní obce Velehrad omlazovací kúrou. Souběžně s tím tam provádí pracovníci společnosti Archaia Olomouc Zdeněk Schenk (na snímku nahore) a Jan Mikulík (na snímku dole) záchranný archeologický výzkum stavby. Od září 2009 podrobili archeologickému dohledu všechny práce, které tam stavební společnost provedla. A to jak při architektonickém řešení ploch areálu bývalého cisterciáckého kláštera, tak v podzemí velehradské baziliky Nanebevzetí panny Marie, přilehlé křížové chodbě a kapitulní síni klášterního konventu. V průběhu výzkumu se oba archeologové setkali s nálezy značné historické i umělecké kvality i ceny. Zejména v loňském roce nad nimi mnohokrát zajásali.

Nad jakým objevem jste se v loňském roce zaradovali nejvíce?

Schenk: Potěší nás jakýkoliv nález, jehož by si laik často ani nevšiml. K nejdůležitějším objevům učiněným v rámci záchranného archeologického výzkumu, který provádíme

v okolí velehradské baziliky, patří zcela určitě odkrytí části původního opevnění bývalého cisterciáckého kláštera. To jsme objevili loni v létě. Klášter byl obehnan kamennou hradbou, která byla v nárožích zesílena věžemi.

Mikulík: Konstruktivní severní obvodové hradby, kterou se nám podařilo odkryt v délce sto metrů a šířce od sto šedesát do dvě stě padesáti centimetrů, tvořilo rádkované zdívko. K její výstavbě byly použity pískovcové bloky, které byly spojeny kvalitní vápencopískovcovou maltou. V současné době je severní hradba vidět díky nadezdění asi do výše jednoho metru. Pozorný návštěvník, který přišel koridorem staveniště západního nádvoří před bazilikou, ji už na podzim loňského roku jistě zaregistroval.

V rozích někdejšího kláštera stály čtyři věže. Pouze dvě z nich se dochovaly dodnes, přestože v období baroka byly přestavěny. Jedna se nachází ve východní části Domova Vincentinum, druhá v západní části kláštera, dnes internátu Stojanova gymnázia. Kam se poděly zbývající dvě věže?

Schenk: V dějinách archeologického výzkumu na Velehradě byla vůbec poprvé odkryta hranolová věž. Ta stála v severozápadním nároží klášterního opevnění, pod navštěvovanými stánky s obcerstvením, které tam ještě do loňského roku stály. I my jsme tam často sedávali a neušili jsme, co za vzácnou věc ty stánky skrývají. V tomto případě musím konstatovat, že největší tma nebyla pod svícem, ale pod stánky.

(Smích) Po jejich odstranění, a to v září loňského roku, a následném stržení staré dlažby v uličce, která spojuje západní nádvoří baziliky se silnicí směrem do Tupes, se vyrysovala část pravouhelného půdorysu středověké věže.

Bylo to pro nás velké překvapení. Počítali jsme totiž, že všechny čtyři věže v rozích bývalého kláštera byly kruhového půdorysu.

Mikulík: Odhadujeme, že zmíněnou věž lze datovat do poloviny 13. století. Masivní základy věže sahaly do hloubky dvou a půl metru od úrovně současného terénu. Vzhle-

ZDENĚK SCHENK. Archeolog kopal na Velehradě. Snímky: Z. Skalička

dem k deset metrů dlouhé odkryté severní straně mohla být věž vysoká více než deset metrů. Byla pravděpodobně postavena zároveň s obvodovou hradbou, která chránila areál velehradského cisterciáckého kláštera. Nadzemní zdívko se zachovalo až do výšky jednoho metru. Ve spodní části ho tvořil pískovcový sokl se skosenou horní hranou. Na něj nasadaly mohutné pískovcové kvádry a dále zdívko z lomového kamene.

Počítáte s tím, že byl někdy v budoucnu odkryt celý půdorys věže?

Schenk: Ano. Mělo by k tomu dojít v souvislosti s vybudováním nové garáže, rekonstrukcí farní zdi a dvora. Naskytla by se tak možnost prezentovat tento zcela unikátní vrcholně středověký fortifikační prvek *(prvek sloužící k opevnění – pozn. red.)* všem návštěvníkům Velehradu. Prozatím bude půdorys věže vyznačen odlišnou skladbou dlažby v místě nálezu.

V říjnu loňského roku se vám v zahradě Domova pro osoby se zdravotním postižením Vincentinum podařilo odkryt čtvrtou věž bývalého kláštera. Je to tak?

Mikulík: Stalo se tak po sto pěti letech od velkoplošného výzkumu Jana Nevěřila v místech bývalého opatského domu. Věž, která původně

stála v severovýchodním nároží opevnění, měla kruhový půdorys o průměru deseti metrů. V roce 1937 byl na její koruně postaven zahradní altán. O patnáct let později byla v těchto místech vybudována kotelná zahradnictví dřívějšího Ústavu sociálních služeb Vincentinum. A pak se po ní slehla zem, protože věž všichni považovali za zcela zničenou.

Schenk: Řijnový výzkum v loňském roce ale tuto domněnku vyvrátil. Odstraněna byla totiž pouze její západní strana, větší část se ale dochovala. Struktura zdíva v nadzemní části je téměř shodná se stavební konstrukcí hranolové věže, kterou jsme objevili loni v září pod stánky s obcerstvením. Obě věže byly pravděpodobně postaveny ve stejné etapě.

Další z unikátních nálezů v rámci velehradských výzkumů jste si na své konto připsali v listopadu loňského roku. Základy jaké stavby jste objevili?

Schenk: Před stávající pozdně barokní bránou z roku 1769, která dnes vede do internátu Stojanova gymnázia, se nám podařilo odkryt pozůstatky původní věže, kterou se vstupovalo ze západní strany od říčky Salašky do cisterciáckého kláštera. Lze předpokládat, že se pravděpodobně jednalo o gotickou stavbu ze 13. až 14. století, která byla

součástí původního opevnění. Byl to další ze zásadních objevů, který náš archeologický průzkum vloni přinesl.

Řekněte, na který objev jste ještě hrdí?

Schenk: V souvislosti s problematikou a znalostmi o opevnování nejen klášterů, ale zároveň hradů a měst v období kolem poloviny 13. století, lze označit odkrytí dvou středověkých věží a severní obvodové hradby za významný nejen v rámci České republiky, ale ve středoevropském měřítku vůbec. Přesto, že se opevnění velehradského kláštera nedochovalo ve své původní podobě, v době své slávy sneslo srovnání s opevněními cisterciáckých klášterů středověké Evropy. Například s Vyším Brodem v Čechách, německým Ebrachem, francouzským Morimondem a Fontenay, španělským klášterem Poblet či rakouským Heiligenkreuzem. Jenom pro zajímavost uvedu, že Uherské Hradiště získalo kamenné hradby až v průběhu 14. století.

Mikulík: Cisterciácký klášter na Velehradě představoval v době svého největšího rozkvětu nejenom důležité duchovní centrum jihovýchodní Moravy, ale s velkou pravděpodobností i velmi dobře opevněný strategický bod.

Výstavba takového opevnění krátce po polovině 13. století mohla souviset se strategickými plány a stavební aktivitou, která byla nejspíše podporována ze strany samotného českého krále Přemysla Otakara II. Velmi cenné tajemství vydaly také zbytky vloni objeveného opatského domu nebo v konstrukce z cihel před vstupem do klášterního kostela.

Mikulík: V cihelné konstrukci jsme například objevili unikátní gotickou dlaždicí, která je reliéfně zdobená motivem draka – opravdu krásně vyvedeného symbolu zlych sil v pojetí středověké křesťanské ideologie samotného řádu. V rámci České republiky se jedná o jedno z nejzdařilejších zobrazení draka z období vrcholného středověku. Drak je v dlaždicí uzavřen v kosočtvercovém obrazci. Pro mnichy mohl být varováním, aby si uvědomili, že dokud žijí, jsou stále lidmi, na které všude číhá nějaké nebezpečí. Navíc v rozích dlaždice jsou umístěny lilie.

Jakými dalšími nálezy se můžete pochlubit?

Schenk: Podařilo se nám zachytit na několika místech původního klášterního areálu zlomky raně středověké velkomoravské keramiky, jak v druhotně přemístěných vrstvách, tak intaktních *(nedotčených – pozn. red.)* situacích nebo v nových výkopech. Většina jich spadá do doby výstavby kláštera a vůbec jeho existence, takže máme četné kuchyňské nálezy od doby gotiky až po baroko. Máme také pěkné soubory zlomků reliéfně zdobených kachlí, pěkný soubor mincí od období vrcholného středověku s ražbami Václava IV., Jana Lucemburského, a z 15. století pak ražby českého krále Jiřího z Poděbrad. Zajímavý je také soubor knižních kování nebo nález zvířecích kostí, které poukazují na skladbu jídelničky v opatském domě. Ta *(askeze (odříkání – pozn. red.)*, která byla spojována s cisterciáckým řádem, začala regulace zvolňovat. Ne všechno bylo dodržováno jako na začátku.

JAN MIKULÍK. Objevil na Velehradě zajímavé artefakty.